

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, підприємництва та
готельно-ресторанної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК
Викладачі	Марина СЕМИКІНА , доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи https://ekonomika.kntu.kr.ua/spivrobitnyky/semykina-maryna-valentynivna/
Контактний тел.	+38(099) 345-93-65
E-mail	semikinamv@i.ua
Обсяг та ознаки дисципліни	Вибіркова дисципліна фахової підготовки, змістових модулів – 2. Форма контролю: залік. Загальна кількість кредитів – 4, годин – 120. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська.
Консультації	Консультації проводяться відповідно до Графіку, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua ; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber
Пререквізити	Особливі вимоги відсутні, проте ефективність навчання підвищиться, якщо здобувач матиме базові знання з економічної теорії, основ державного регулювання економіки, інформаційних технологій.

1. Мета і завдання дисципліни

Мета вивчення дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток» - формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння закономірностей, рушійних сил та викликів соціально-економічного та людського розвитку на глобальному, національному та локальному рівнях, а також розвиток аналітичних, дослідницьких та проєктних навичок для ефективного вирішення складних економічних і соціальних завдань в умовах динамічних змін та невизначеності.

Завдання дисципліни

- опанування теоретичних основ соціально-економічного та людського розвитку, включаючи сучасні концепції, моделі та індикатори;

- аналіз ключових трендів та викликів сучасного розвитку на глобальному, національному та локальному рівнях;
- розвиток здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу для критичної оцінки стану і перспектив розвитку економічних та соціальних систем;
- формування компетентностей у розробці сценаріїв і стратегій розвитку з урахуванням ризиків та невизначеності;
- набуття здатності до креативного мислення і генерування нових ідей у процесі вирішення складних соціально-економічних проблем;
- розвиток навичок ефективної комунікації, мотивації та командної роботи;
- підготовка до прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.

2. Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- ключові теоретичні концепції та моделі соціально-економічного й людського розвитку;
- міжнародні та національні індикатори розвитку (ІЛР, Індекс якості життя, Індекс конкурентоспроможності, показники сталого розвитку тощо);
- соціально-економічні чинники нерівності та диспропорцій у розвитку суспільства;
- сучасні глобальні виклики (демографічні, екологічні, технологічні, соціальні) та їх вплив на економічні системи;
- принципи розробки політик і стратегій розвитку на різних рівнях.

уміти:

- аналізувати сучасні тренди соціально-економічного та людського розвитку на макро- і мікрорівнях;
- здійснювати критичний аналіз та інтерпретувати статистичні дані і соціально-економічні індикатори;
- застосовувати методи сценарного прогнозування та стратегічного планування;
- будувати аргументовані висновки про проблеми та перспективи людського розвитку;
- розробляти власні пропозиції щодо підвищення ефективності соціально-економічної політики на рівні організації, громади, держави;
- використовувати міждисциплінарний підхід для дослідження проблем розвитку.

виявляти розвинені соціальні (комунікативні) навички:

- здатність працювати у команді при виконанні аналітичних і дослідницьких проєктів;
- готовність брати участь у дискусіях і наукових дебатах щодо соціально-економічних проблем;
- розвиток навичок презентації результатів аналізу і формування власної наукової позиції;
- толерантність та повага до альтернативних підходів у вирішенні проблем розвитку;
- культура соціальної відповідальності, орієнтація на принципи сталого розвитку.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

В процесі вивчення цієї навчальної дисципліни очікується дотримання принципів академічної доброчесності з боку здобувачів та усвідомлення наслідків їх порушення.

Регулярна присутність на заняттях є обов'язковою, а пропуски мають бути відпрацьовані за тиждень до залікової сесії. Неприпустимі запізнення, використання мобільних пристроїв не для навчання, списування, плагіат та несвоєчасне виконання завдань. Освітній процес та стандарти доброчесності регулюються в ЦНТУ регулюється Положенням про організацію освітнього процесу та Кодексом академічної доброчесності, яких необхідно дотримуватися.

4. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Основи знань про соціально-економічний та людський розвиток

Тема 1: Поняття та сутність соціально-економічного розвитку.

1. Наукові уявлення про соціально-економічний розвиток та його сутність.
2. Основні показники соціально-економічного розвитку.
3. Основні фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток.

Тема 2: Людський розвиток як ключова компонента соціально-економічного розвитку.

1. Концепція людського розвитку.
2. Основні індикатори людського розвитку
3. Зв'язок між соціально-економічним і людським розвитком

Тема 3: Історичні етапи та моделі соціально-економічного та людського розвитку.

1. Характеристика основних етапів, який пройшов соціально-економічний та людський розвиток.
2. Моделі соціально-економічного розвитку в світі, їх характеристика.
3. Нові виклики, що стоять перед сучасним людським розвитком в світі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Теорії і концепції соціально-економічного та людського розвитку

Тема 4: Класичні теорії економічного розвитку.

1. Роль класичних теорій у розумінні закономірностей соціально-економічного та людського розвитку (теорії Адама Сміта, Карла Маркса, Джона Мейнарда Кейнса).
2. Внесок авторів класичних теорій у розуміння економічного розвитку
3. Актуальність класичних теорій в сучасному світі.

Тема 5: Теорії модернізації та залежності.

1. Основні положення теорій модернізації про соціально-економічний та людський розвиток.
2. Теорії залежності: причини нерівності між країнами в соціально-економічному розвитку.
3. Критика теорій модернізації і залежності з позицій сьогодення.

Тема 6: Теорії людського розвитку.

1. Концепція Амартья Сена.
2. Основні складові людського розвитку.
3. Роль держави у забезпеченні людського розвитку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Сучасні тенденції та виклики соціально-економічного розвитку

Тема 7: Глобалізація та її вплив на соціально-економічний та людський розвиток

1. Сутність глобалізації.
2. Позитивні та негативні наслідки глобалізації для розвитку людства.
3. Глобалізація та нерівність.

Тема 8: Сталий розвиток та його цілі

1. Сутність сталого розвитку світу.
2. Цілі сталого розвитку, визначені ООН.
3. Роль інновацій і нових технологій у сталому розвитку.

Тема 9: Соціальна справедливість та нерівність

1. Поняття соціальної справедливості .
2. Причини соціальної нерівності.
3. Стратегії подолання нерівності.

Тема 10: Роль держави в соціально-економічному розвитку

1. Функції держави в ринковій економіці.
2. Державна політика в сфері соціально-економічного розвитку.
3. Роль громадянського суспільства в розвитку.

Тема 11: Соціально-економічний розвиток України

1. Історичний огляд соціально-економічного розвитку України.
2. Сучасні виклики та перспективи.
3. Порівняння соціально-економічного розвитку України з іншими країнами.

Тема 12: Здоров'я і тривалість життя в контексті людського розвитку

1. Здоров'я і довголіття як передумови і результат якісного людського розвитку.
2. Роль системи охорони здоров'я у формуванні здоров'я населення
3. Проблеми сучасного способу життя, що впливають на погіршення здоров'я населення

Тема 13: Роль освіти в соціально-економічному розвитку

1. Освіта як інвестиція в людський капітал.
2. Якість освіти та її вплив на економічний розвиток.
3. Проблеми освіти в сучасному світі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Аналіз стану та розробка сценаріїв, стратегій соціально-економічного та людського розвитку

Тема 14. Основи моделювання та прогнозування соціально-економічного та людського розвитку

1. Сучасні методи та моделі прогнозування соціально-економічних процесів.
2. Розробка сценаріїв розвитку соціально-економічних систем в умовах невизначеності.
3. Імплементация результатів моделювання та прогнозування у процеси прийняття управлінських рішень

Тема 15. Управління проєктами соціально-економічного розвитку

1. Життєвий цикл проєкту соціально-економічного розвитку: від ідеї до реалізації.
2. Методи формування ефективних проєктів у соціально-економічній сфері.
3. Лідерство, командна робота та комунікації в проєктній діяльності

Тема 16. Стратегії та інновації у людському розвитку

1. Формування та реалізація стратегій людського розвитку на макро- та мікрорівнях.
2. Роль інновацій та креативності у стимулюванні людського розвитку.
3. Аналіз стану та тенденцій людського розвитку для формування обґрунтованих рішень.

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль.

Рейтинг здобувачів вищої освіти із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою, у тому числі: - перший модуль – 50 балів; - другий модуль – 50 балів.

Семестровий залік полягає в оцінці рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу на лекційних і практичних заняттях та виконання індивідуальних завдань за стобальною, дворівневою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання.

6. Рекомендовані джерела інформації:

Основна література

1. *Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції*: монографія / За заг. ред. Л. Л. Калініченко. Харків: ФОП Панов А. М., Видав. ТОВ «В справі», 2017. 275 с.
2. *Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання* / Лібанова Е.М., Черенько Л.М., Полякова С.В. та ін. ; Нац. акад. наук. Укр., ІДСД НАН України. Електронне видання. Київ, 2024.
3. *Людський розвиток в Україні*. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: кол. монографія/ За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2016. 328 с.
4. *Людський розвиток в Україні*. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2021. 210 с.
5. Никифорова В. Г. Стратегічні програми соціально-економічного розвитку як головний елемент ефективного формування людського потенціалу. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2020. № 3-4(74-75).С.33–43
6. Новіков В. М., Гвелесіані А.Г., Черніченко В.В. *Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності* (на прикладі інститутів місцевого фінансування та житлових програм). Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ: Наукова думка, 2024.
7. *Стратегії розвитку соціально-економічних систем*. Курс лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освітньою програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С. О. Тульчинська. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 139 с.
8. Тимошенко Л. М. *Людський розвиток*: навч. посіб. / Л. М. Тимошенко, С. Е. Сардак, О. В. Більська. Д. : Вид-во ДНУ, 2010. 107 с.
9. *Цілі сталого розвитку 2016-2030*. Організація об'єднаних націй. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
10. *Якість життя населення України та перші наслідки війни* / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023.

Додаткова література

12. Бервено О.В., Броницький О.М. Стратегічні напрями подолання нерівності людського розвитку: міжнародний та регіональний аналіз. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 9–16.
13. Кононова К. Ю. *Інформаційна економіка: моделювання еволюційних процесів*: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 312 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/301590066_INFORMACIJA_EKONOMIKA_MO_DELUVANNA_EVOLUCIJNIH_PROCESIV

14. Костюк В. Людський розвиток як мета і засіб подальшого руху в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2023 (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-21>
15. Лібанова Е. Війна з Росією: як дати роботу біженцям і що робити після. Дзеркало тижня. 16.03.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/vijna-z-rosijeju-jak-dati-robotu-bizhentsjam-i-shcho-robiti-pislja.html>
16. *Людський розвиток в Україні*. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : колективна монографія / за ред. Е. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.
17. *Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз* (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 328 с.
18. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Диспропорції соціально-економічного розвитку в умовах цифровізації: проблеми та ризики для ринку праці України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2019. № 3(59). С. 35–43.
19. *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року*: Указ Президента України №722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
20. Саріогло В. Г. *Прикладна інформаційна економіка: соціально-економічний аспект* / В.Г. Саріогло; Національна академія наук України, Інститут демографії та проблем якості життя. - Київ: Видавець "Сочінський М.М.", 2024. 223 с.
21. *Соціальне відторгнення, нерівність та бідність дітей* / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Васильєв О.А., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2021.
22. Семикіна М., Дмитришин Б. Методологічні аспекти наукового дослідження розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації. *Центральноукраїнський науковий вісник*. Економічні науки, вип. 12 (45). Кропивницький: ЦНТУ, 2024. С.68-80 <https://economics.kntu.kr.ua/archive/45.html>
23. Семикіна М.В., Голбанос С.С., Семикіна А.В. Методологія наукових досліджень міграційної мобільності молоді в контексті пріоритетів людського розвитку. Інноваційні тенденції в праві та соціально-економічних відносинах: колективна монографія / за наук. ред. О. Кравченко, І. Маліновської. Кропивницький-Вроцлав : Вид-во ЦІРоЛ, 2025. С.435–457. <https://vmurol.kr.ua/?p=14103>
24. Семикіна М., Бугаєва М. Стратегічне ділове спілкування: інструмент для формування стабільних соціально-трудових відносин та розвитку людського потенціалу. *Вісник економічної науки України*. 2025/№1(48). С.125-133.
25. Тимошенко Л. М., Сімахова А. О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Mechanism of Economic Regulation*. 2015. №1. С.68–78.
26. Формування і розвиток людського потенціалу регіону: сутність, сучасні тенденції та методи оцінювання: монографія / За ред. В. Г. Никифоренка. Одеса: Атлант, 2018. 103 с.
27. Чалюк Ю. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах *vuca, spod, dest* та *bani* світу. *Економіка та суспільство*, 2022 (36). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-21>
28. Human development index and indicator. Global Report UNDP. 2018. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2018/10/hdr2017.pdf>
29. Human Development Report 2021-2022. URL: https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf
- Законодавчі та нормативні документи*
30. Бюджетний кодекс України : [Кодекс України] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 91-92. – Ст. 789. – (Із змінами).
31. Господарський кодекс України : [Кодекс України] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144. – (Із змінами).
32. Закон України "Про вищу освіту". Відом. Верхов. Ради України. 2014. № 37–38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

33. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" : [Закон України від 23.03.2000 № 1602-III] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 212. – (Із змінами).
34. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" : [Закон України від 05.10.2000 № 2017-III] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435. – (Із змінами).
35. Закон України "Про зайнятість населення" : [Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 58. – Ст. 2280. – (Із змінами).
36. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" : [Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180. – (Із змінами).
37. Закон України "Про інвестиційну діяльність" : [Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII] // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. (Із змінами).
38. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" : [Закон України від 21.05.1997 № 280/97-BP] // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170. – (Із змінами).
39. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 10.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
40. Закон України "Про соціальні послуги" : [Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII] // Офіційний вісник України. – 2019. – № 10. – Ст. 327. – (Із змінами).
41. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
42. Основи законодавства України про охорону здоров'я : [Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. – (Із змінами).
43. Податковий кодекс України : [Кодекс України] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92-93. – Ст. 794. – (Із змінами).
44. Цивільний кодекс України : [Кодекс України] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356. – (Із змінами).

Інформаційні ресурси

45. Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
46. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
47. Національна бібліотека імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
48. Офіційний сайт Державної служби зайнятості // Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>
49. Офіційний сайт Державної служби статистики України // Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
50. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України // Режим доступу: www.mlsp.gov.ua
51. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень // Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
52. Official site of European statistics (Офіційний сайт Європейських статистичних даних) // Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
53. Official site of International Labour Organization (Офіційний сайт міжнародної організації праці) // Режим доступу: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>.